

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Reproduction of Gender Roles in Curricula Case Study: Sixth-grade Social Studies Textbook of Primary School

Babak Salmani^{*1}, Kobra Mohammadi², Mahin Salmani³

¹ PhD holder in Curriculum development, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran.

² M. A. Curriculum development, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Urmia, Iran.

³ M. A. Primary Education, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Urmia, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

Reproduction of gender roles, the seventh principle of the national curriculum, social studies textbook, content analysis, sixth-grade primary school

¹ .Corresponding author
✉ salmani_cudp@yahoo.com

Background and Objectives: This study aimed to investigate the reproduction of gender roles in the sixth-grade social studies textbook of primary school. **Methods:** To achieve this goal, the content of the textbook was analyzed across four gender components: male and female, parents, relatives, and job roles, utilizing quantitative content analysis techniques. In this study, a sample equal to the population was considered due to its nature, and the entire content of the textbook was analyzed. The reliability of the coding was established through consensus among three researchers. Descriptive statistics were used to summarize the data, and the chi-square test was employed for analysis. **Findings:** The results revealed that across all four gender components examined, males were the predominant gender, except for the portrayal of parents in images and text related to questions, activities, and exercises, where mothers were more prominently featured. Overall, the authors emphasized a male-centric view of the father. **Conclusion:** The overarching conclusion is that, despite the seventh principle of the national curriculum titled "Attention to Differences," this textbook has not provided equal and appropriate attention to gender differences, necessitating greater focus from curriculum developers and authors in future revisions of the content.

ISSN (Online): 2980-7948

DOI: 10.48310/jcdr.2025.18757.1147

Received: 2025-03-14

Reviewed: 2025-04-06

Accepted: 2025-04-06

pp: 150-162

Citation (APA): Salmani, B., Mohammadi, K. and Salmani, M. (2024). Reproduction of gender roles in curricula Case Study: sixth grade social studies textbook of primary school. *Journal of research in curriculum studies*, 4(1), 150-162.

 <https://doi.org/10.48310/jcdr.2025.18757.1147>

بازتولید نقش‌های جنسیتی در برنامه‌های درسی مطالعه موردی: مطالعات اجتماعی پایه ششم دوره ابتدایی

مقاله پژوهشی

بابک سلمانی^{۱*}، کبری محمدی^۲، مهین سلمانی^۳

۱. دکتری برنامه ریزی درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۲. کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.

۳. کارشناس ارشد آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: پژوهش حاضر با هدف بررسی بازتولید نقش‌های جنسیتی در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم دوره ابتدایی انجام یافته است. **روش‌ها:** برای تحقق این هدف، محتوای این کتاب در چهار مؤلفه جنسیتی شامل مذکر و مؤنث، والدین، خویشاوندان و نقش‌های شغلی با استفاده از تکنیک تحلیل محتوای کمی مورد بحث و مداقه قرار گرفته است. در این مطالعه بنا به ماهیت آن، نمونه برابر با جامعه در نظر گرفته شده است و کل محتوای این کتاب تحلیل شده است. پایایی کدگذاری‌ها به وسیله سه پژوهشگر و با اتفاق نظر بین آنها کسب شده است. از آمار توصیفی برای توصیف داده‌ها و از آزمون آماری خی دو برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد که در هر چهار مؤلفه جنسیتی مورد بررسی، اکثریت و برتری از آن جنسیت مذکر بوده و تنها در انعکاس جنسیت والدین در تصاویر و متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب درسی که به پدر و مادر اشاره داشتند برتری از آن والد مادر بوده و در کل بیشتر مفهوم مذکر پدر، مورد تأکید مؤلفان بوده است. **نتیجه‌گیری:** نتیجه کلی این که با در نظر گرفتن اصل هفتم برنامه درسی ملی با عنوان «توجه به تفاوت‌ها»، توجه به تفاوت‌های جنسیتی به شکل یکسان و مناسب در این کتاب مورد توجه قرار نگرفته است و نیازمند توجه بیشتر برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان در بازبینی‌های آتی محتوای این کتاب است.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.48310/jcdr.2025.18757.1147

واژه‌های کلیدی:

بازتولید نقش‌های جنسیتی
اصل هفتم برنامه درسی ملی
کتاب مطالعات اجتماعی
تحلیل محتوا
پایه ششم ابتدایی

نویسنده مسئول: بابک سلمانی
salmani_cudp@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳-۱۲-۲۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴-۰۱-۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴-۰۱-۱۷ شماره صفحات: ۱۶۲-۱۵۰

COPYRIGHTS

©2025 Babak Salmani & et al.. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

۱. مقدمه

در دهه ۱۹۷۰، جامعه‌شناسان بین واژه «جنس» (تفاوت‌های بیولوژیکی بین زن و مرد) و «جنسیت» (مفهومی ساخته شده از نظر اجتماعی) تمایز قائل شدند و این امکان را فراهم نمودند که دوره جدیدی از مطالعات پدیدار شود که بر جنسیت، توسعه آن در طول زمان و فرهنگ‌های مختلف، کارکردها و ادراک آن و روابط آن با سایر رشته‌ها و ویژگی‌های آنها تمرکز بیشتری داشت (Kretchmar, 2011: 42). Hubbard (1996) نیز به عنوان یک زیست‌شناس برجسته اظهار می‌دارد تمایز «معمول» بین این دو اصطلاح از تمایز بین هویت‌های بیولوژیکی و اجتماعی پدیدار می‌شود. یعنی به عنوان پایه‌های بیولوژیکی برای شناسایی یک فرد به عنوان مرد یا زن. از سوی دیگر، جنسیت شامل مجموعه‌ای از نگرش‌ها و رفتارهایی است که جامعه از یک فرد بر اساس جنسیت درک شده او انتظار دارد. جنسیت به طور سنتی یا مذکر (مرتبط با مردان) یا زنانه (مرتبط با زنان) است. با وجود این دوگانگی مبتنی بر جنسیت، هر طیفی از رفتارهای مرتبط با جنسیت می‌تواند توسط یک فرد در هر موقعیتی قابل دسترسی باشد (Coates, 1993).

مهم‌ترین عامل، البته نه تنهاترین عامل اجتماعی شدن جنسیت، ابتدا در خانواده است. به خصوص در مورد نوزادان (که ظاهر آنها تفاوت چندانی ندارد)، والدین احتمالاً برای تمایز بین نوزادان پسر و دختر، از نظر ظاهری (مثلاً دختران را صورتی و پسرها را آبی می‌پوشانند) تمام تلاش خود را می‌کنند و نحوه برخورد آنها با نوزادان در همان ابتدا متفاوت می‌شود (Kretchmar, 2011: 47). خانواده، به عنوان منبع اجتماعی شدن اولیه، «شخصیت کودک، هویت در حال ظهور و عزت نفس او را شکل می‌دهد. در خانواده است که کودکان «اولین ارزش‌ها و نگرش‌ها...» از جمله پیام‌های قدرتمند در مورد جنسیت» را می‌آموزند (Lindsey, 2015: 78). یکی دیگر از عوامل مهمی که فرد را برای چند سال متوالی در نظر گرفته و او را شکل می‌دهد، نظام آموزشی و در واقع محیط مدرسه است. به عنوان مثال، در مورد کلیشه‌های جنسیتی، مدرسه اغلب، اما در بیشتر موارد نه عمده، مسئول تعمیق آن است؛ به‌ویژه اگر در خانواده و در میان همسالان پرورش داده شده باشد (Lindsey, 2015: 86). اگر این فرض را بپذیریم که «جنس» به تفاوت‌های بیولوژیکی و «جنسیت» یک موضوع فرهنگی است و به طبقه‌بندی اجتماعی «مردانه» و «مونث» اشاره دارد (Brugeilles & Cromer, 2009) در نوشته‌هایی که برای اجتماعی کردن کودکان در نظر گرفته شده است، موضوع اصلی در کار - هر چند به ندرت صریحاً فرموله شود - ساختن هویت‌های جنسی و روابط اجتماعی مبتنی بر جنسیت، از طریق بازنمایی‌های جنسیتی در همه جا است (Lahire, 2001). از این رو و در واقع، کتاب‌های درسی یکی از ابزارهای اجتماعی شدن متفاوت، از طریق تلقین ایدئولوژیک نمادین، به موازات فعالیت‌های مکرر مانند بازی‌ها و مطالب و موضوعات درسی هستند که به عنوان آموزش مستقیم عمل می‌کنند و در این مورد نیز می‌توانند نقش حائز اهمیتی را ایفا نمایند (Lahire, 2001). Mills & Mullany (2011) نیز اظهار می‌دارند که همان‌گونه که چارچوب بندی و دستور زبان گفتمان‌های سنتی مردسالاری و زنانگی و همچنین گفتمان غیرسنتی «بودن/شدن» زنان (یعنی به دست آوردن عاملیت، به دست آوردن نقش‌های جدید) را تقویت می‌کند اطلاعات جنسیتی جامعه نیز از طریق کتاب‌های درسی منتقل می‌شود و دانش‌آموزان نیز با تمرکز بر محتوا نحوه تعامل مرد و زن با یکدیگر و نقش‌های مردان و زنان و این که مردان و زنان در نقش‌های خاص خود چگونه هستند و یا باید باشند و حتی نحوه ارائه مؤلفیت‌ها یا قهرمانان زن و مرد را یاد می‌گیرند.

در این بین، در سال‌های اخیر برنامه درسی ملی از سوی وزارت آموزش و پرورش تدوین شده و دفتر تألیف کتاب‌های درسی اقدام به همسوسازی برنامه‌های درسی جدید با آن نموده است. اما آن چه در این خصوص قابل تأمل است، مطابقت محتوای کتاب‌های درسی با استلزامات برنامه درسی ملی و نیز نظریه‌ها و چارچوب‌های علمی شناخته شده و مقبول است. یکی از این موارد، در اصل هفتم برنامه درسی ملی با عنوان «توجه به تفاوت‌ها» در اشکال مختلف جنسیتی، سبک

زندگی و غیره است که بایستی در محتوای کتاب‌های درسی مورد توجه برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان قرار گیرد. در این پژوهش، با محوریت قرار دادن این اصل، به بررسی بازتولید نقش‌های جنسیتی از ابعاد و جوانب مختلف آن در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم دوره ابتدایی پرداخته است که گذشته از این که یکی از کتاب‌های درسی تأثیرگذار در این زمینه است با در نظر گرفتن شرایط سنی کودکان در این پایه تحصیلی، شکل‌دهی هویت آنان در ابعاد مختلف و تأثیرگذاری متون درسی بر آن، می‌تواند بر نحوه بازتولید و نگرش‌های جنسیتی کودکان تأثیرگذار باشد. لذا بررسی نقش کتاب درسی مطالعات اجتماعی در این فرآیند و همچنین امکان تطبیق و تساوی جنسیتی از طریق اصلاح برنامه‌های درسی از منظر بازتولید نقش‌های جنسیتی از ابعاد و جوانب مختلف آن می‌تواند اطلاعات مهمی را پیش روی برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان کتاب‌های درسی قرار دهد.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعه مواد درسی مورد استفاده در نظام‌های مختلف آموزشی در جهان و شیوه انعکاس نقش‌های جنسیتی در آن‌ها، یکی از موضوع‌های مهم مورد توجه در پاره‌ای از مطالعات بوده است. این مطالعات همگی تفاوت‌هایی پایدار و قابل ملاحظه را در شیوه ارائه نقش‌های جنسیتی در کشورهای مختلف نشان داده‌اند. مطالعات متعددی در مورد زنان و مردان در کتاب‌های درسی و اهمیت اساسی فرایندهای اولیه جامعه‌پذیری و منشأ و محتوای اجتماعی تمایزهای زنان و مردان انجام شده است (Brint et al, 2001؛ Gooden & Gooden, 2001؛ Evans & Davies, 2000؛ Law & Chan, 2004؛ Higgins & Shoar-Ghaffari, 1991؛ Adler et al, 1992). به موازات مطالعات فوق، تاکنون پژوهش‌های متعددی نیز به محتوای مواد مختلف درسی در ایران توجه نشان داده و مضامین مربوط به جنسیت را در بطن آن مطالعه کرده‌اند (Imani & Mozaffar, 2003؛ Arizi Abedi, 2005؛ Sadeghi Fasaei & Karimi, 2006؛ Hejazi, 2006؛ Sheikhavandi, 2006). این مطالعات عموماً بر متغیرهای مختلفی از جمله تعداد ناخالص شخصیت‌های زن و مرد در کتاب‌های درسی، ترتیب ارائه مردان و زنان، تعداد تعاملات همسان و ناهمسان اجتماعی و میزان ایفای نقش‌های کلیشه‌ای مردان و زنان پرداخته‌اند.

با وجود انجام مطالعات فوق، در سالیان اخیر تغییراتی مهم در برنامه‌های درسی و به تبع آن در تهیه و تنظیم کتاب‌ها و مواد درسی دوره ابتدایی صورت گرفته است. یکی از این تغییرها، در سطح کلان، تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و نیز برنامه درسی ملی و به تبع آن تغییر کتاب‌های درسی به صورت کلی و جزئی است. پژوهش حاضر نیز قصد دارد با پاسخ به این پرسش که «در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی به بازتولید نقش‌های جنسیتی چگونه پرداخته شده است؟» به نوبه خود خلاءهای مطالعاتی موجود در این حوزه و پایه ششم ابتدایی را جبران کرده و نیز به بررسی علمی اصل هفتم تأکیدات برنامه درسی ملی یعنی «توجه به تفاوت‌ها» (Ministry of Education, 2012: 10) نیز پرداخته باشد.

۳. سؤالات پژوهش

۱. نحوه انعکاس نقش‌های جنسیتی در متن، تصویرها و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم، به تفکیک سن چگونه است؟
۲. نحوه انعکاس جنسیت والدین در متن، تصویرها و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

۳. نحوه انعکاس جنسیت خویشاوندان در متن، تصویرها و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟
۴. نحوه انعکاس نقش‌های شغلی در متن، تصویرها و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

روش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ شیوه گردآوری داده از نوع پژوهش‌های توصیفی به شیوه تحلیل محتوا است. تحلیل محتوا عبارت از استفاده از روش معتبر و قابل تکرار به منظور ساخت یک استنتاج ویژه از یک متن است (Hajilo, 2004: 58) واحد محتوا، مفهوم، تصاویر و جمله بوده و مقوله‌بندی آن به صورت انعکاس نقش‌های جنسیتی در متون، تصاویر، فعالیت‌ها و پرسش‌ها بوده است و واحد ثبت عناصر درون متن (واژه‌ها و تصویرها)، واحد شمارش، تعداد اسامی، تصویرها، مشاغل و خویشاوندان و واحد تحلیل جنسیت (مذکر و مؤنث بودن) بوده است. با استفاده از تکنیک تحلیل محتوای کمی در این پژوهش، محتوای مطالب و تصویرهای درج شده در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم دوره ابتدایی، به صورت کمی بررسی شده است. کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چاپ سال ۱۳۹۷ دارای ۱۲ فصل و ۲۴ درس در ۱۵۳ صفحه بوده است. جامعه آماری این پژوهش کلیه مطالب و تصویرهای ارائه شده در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم بوده است. از آنجا که کلیه مطالب و تصویرهای کتاب مطالعه شده است، جامعه آماری و حجم نمونه پژوهش یکسان است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، براساس یک مطالعه مقدماتی، مفاهیم و مقوله‌های جنسیتی مشخص و سپس محتوای کتاب بر اساس آن کدگذاری و داده‌ها استخراج شده‌اند. لازم به ذکر است پایایی کدگذاری‌های محتوا با استفاده از کدگذاری سه پژوهشگر و اتفاق نظر آنان بر روی موارد فراهم گردیده است. داده‌ها به صورت فراوانی و درصد در جدول‌های ثبت شده و نیز با استفاده از نرم افزار spss با آزمون آماری خی‌دو مورد تحلیل قرار گرفتند.

۴. یافته‌ها

سؤال اول پژوهش: نحوه انعکاس نقش‌های جنسیتی در متن، تصویرها و فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم، به تفکیک سن چگونه است؟

الف) نقش‌های جنسیتی در متون

همان‌گونه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، از ۹۷ جمله، بیشترین جملات به بزرگسالان مذکر با فراوانی ۶۹ (۷۱٪/۱۳) و کمترین آن به کودک و نوجوان مؤنث، با فراوانی ۴ (۴٪/۱۲) اختصاص یافته است.

جدول ۱: میزان تأکید بر جنسیت در متون بر حسب سن

جمع	مذکر		مؤنث				نسبت تصویرها	
	بزرگسال		کودک و نوجوان		بزرگسال		مؤنث	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۶۹	۷۱/۱۳	۱۷	۱۷/۵۲	۷	۷/۲۱	۴	۴/۱۲	۸۶
							۸۸/۶۵	۱۱
							۱۱/۳۴	۹۷

بر اساس جدول (۲)، مجذور کای بدست آمده، از مقدار جدول در سطح ۱٪ بزرگتر است، تفاوت مشاهده شده معنادار است. به این معنی که در متن کتاب درسی مطالعات اجتماعی بیشتر از حد انتظار به جنسیت مذکر آن هم بر حسب سن توجه شده است.

جدول ۲: نتایج آزمون خی دو در خصوص تأکید بر جنسیت در متون بر حسب سن

مؤلفه	خی دو (chi- square)	درجه آزادی (df)	سطح معنی داری
جنسیت بر حسب سن در کل متن کتاب	۵۷/۹۸	۱	۰/۰۱

(ب) نقش‌های جنسیتی در تصاویر

همان‌گونه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، از ۸۴۷ تصویر، بیشترین تصاویر به بزرگسالان مذکر با فراوانی ۶۰۷ (۷۱٪/۶۶) و کمترین آن به بزرگسالان مؤنث، با فراوانی ۵۱ (۶٪/۰۲) اختصاص یافته است.

جدول ۳: میزان تأکید بر جنسیت در تصاویر بر حسب سن

جمع	مؤنث		مذکر		نسبت تصویرها	
	بزرگسال		کودک و نوجوان		مؤنث	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۶۰۷	۷۱/۶۶	۸۹	۱۰/۵۱	۵۱	۶/۰۲	۱۱/۸۱
۵۱	۶/۰۲	۱۰۰	۱۱/۸۱	۶۹۶	۸۲/۱۷	۱۵۱
۸۴۷	۱۷/۸۳	۱۵۱	۱۷/۸۳	۱۵۱	۱۷/۸۳	۱۵۱

بر اساس جدول (۴)، مجذور کای بدست آمده، از مقدار جدول در سطح ۱٪ بزرگتر است، بنابراین تفاوت مشاهده شده معنادار است. به این معنی که در تصاویر کتاب درسی مطالعات اجتماعی بیشتر از حد انتظار به جنسیت مذکر توجه شده است.

جدول ۴: نتایج آزمون خی دو در خصوص تأکید بر جنسیت در تصاویر بر حسب سن

مؤلفه	خی دو (chi- square)	درجه آزادی (df)	سطح معنی داری
جنسیت بر حسب سن در تصاویر کل کتاب	۳۵۰/۶۷	۱	۰/۰۱

(ج) ۱. نقش‌های جنسیتی در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها

در جدول (۵) نیز مشاهده می‌شود، از ۱۶۹ جمله دارای مفهوم جنسیت در پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها، بیشترین جملات به بزرگسالان مذکر با فراوانی ۱۱۲ (۶۶٪/۲۷) و کمترین آن به بزرگسالان مؤنث، با فراوانی ۱ (۰٪/۵۹) اختصاص یافته است. در کل نیز جملات دارای مفاهیم جنسیت مذکر ۶ برابر بیشتر از جملات دارای مفهوم جنسیت مؤنث است.

جدول ۵: میزان تأکید بر جنسیت در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها بر حسب سن

جمع	نسبت تصویرها		مؤنث		مذکر		مؤنث		مذکر		مؤنث	
	بزرگسال		کودک و نوجوان		بزرگسال		کودک و نوجوان		بزرگسال		کودک و نوجوان	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۶۹	۶۶/۲۷	۳۴	۲۰/۱	۱	۰/۵۹	۲۲	۱۳/۰۱	۱۴۶	۸۶/۳۹	۲۳	۱۳/۶۰	۱۶۹

بر اساس نتایج جدول (۶)، مجذور کای به دست آمده، از مقدار جدول در سطح ۱٪ بزرگتر است و در این مورد نیز تفاوت مشاهده شده معنادار است. به این معنی که در متن فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی بیشتر از حد مورد انتظار به جنسیت مذکر توجه شده است.

جدول ۶: نتایج آزمون خی دو در تأکید بر جنسیت در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها بر حسب سن

مؤلفه	خی دو (chi-square)	درجه آزادی (df)	سطح معنی داری
جنسیت بر حسب سن در متن فعالیت‌ها، ...	۸۹/۵۲	۱	۰/۰۱

ج) ۲. تصاویر نقش‌های جنسیتی در پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها

در جدول (۷) نیز مشاهده می‌شود، از ۱۶۳ تصویر در پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها، بیشترین تصاویر به بزرگسالان مذکر با فراوانی ۷۸ (۴۷٪/۸۵) و کمترین آن به بزرگسالان مؤنث، با فراوانی ۷ (۴٪/۲۹) اختصاص یافته است. در کل نیز تصاویر مذکر بیش از ۴ برابر بیشتر از تصاویر مؤنث است.

جدول ۷: میزان تأکید بر جنسیت در تصاویر پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها بر حسب سن

جمع	نسبت تصویرها		مؤنث		مذکر		مؤنث		مذکر		مؤنث	
	بزرگسال		کودک و نوجوان		بزرگسال		کودک و نوجوان		بزرگسال		کودک و نوجوان	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۶۳	۴۷/۸۵	۴۷	۲۸/۸۳	۷	۴/۲۹	۳۱	۱۹/۰۱	۱۲۵	۷۶/۶۸	۳۸	۲۳/۳۱	۱۶۳

بر اساس نتایج جدول (۸)، مجذور کای بدست آمده، از مقدار جدول در سطح ۱٪ بزرگتر است و تفاوت مشاهده شده معنادار است. به این معنی که در تصاویر فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی بیشتر از حد مورد انتظار به جنسیت مذکر توجه شده است. بنابراین در پاسخ به سؤال اول پژوهش می‌توان گفت، در متن، تصاویر، فعالیت‌ها و پرسش‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم، بیشتر به جنسیت مذکر توجه شده است و بیشترین آن از لحاظ سنی، به بزرگسالان مذکر اختصاص داده شده است.

جدول ۸: نتایج آزمون خی دو در خصوص تأکید بر جنسیت در تصاویر پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها بر

حسب سن			
مؤلفه	خی دو (chi-square)	درجه آزادی (df)	سطح معنی داری
جنسیت بر حسب سن در تصاویر فعالیت-ها، ...	۴۶/۴۳	۱	۰/۰۱

سؤال دوم پژوهش: نحوه انعکاس جنسیت والدین در متن، تصویرها و فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

نتایج جدول (۹) نشان می‌دهد در کل در ۱۶ جمله به پدر و مادر اشاره شده است که از این تعداد ۷ (۴۳٪/۷۵) جمله به پدر و ۹ (۵۶٪/۲۵) جمله به مادر اختصاص یافته است. این موضوع بیانگر این نکته است که تأکید بر جنسیت مؤنث در قالب مفهوم مادر، اندکی بیشتر از مفهوم مذکر پدر است و نیز در کل در ۸ تصویر به پدر و مادر اشاره دارد که از این تعداد ۲ (۲۵٪) تصویر به پدر و ۶ (۷۵٪) تصویر به مادر اختصاص یافته است. این موضوع بیانگر این نکته است که تأکید بر جنسیت مؤنث در قالب مفهوم مادر در تصاویر کتاب درسی، بیشتر از مفهوم مذکر پدر است. در کل در ۴ جمله از پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی به پدر و مادر اشاره شده است که از این تعداد ۱ (۲۵٪) جمله به پدر و ۳ (۷۵٪) جمله به مادر اختصاص یافته است. این موضوع بیانگر این نکته است که تأکید بر جنسیت مؤنث در قالب مفهوم مادر در تصاویر کتاب درسی، بیشتر از مفهوم مذکر پدر، است و نیز مشاهده می‌شود که در پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی تصویری به پدر و یا مادر اختصاص نیافته است. به‌طور کلی در پاسخ به سؤال دوم پژوهش می‌توان گفت انعکاس جنسیت مؤنث در قالب والد مادر در متن، تصویرها و متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم بیش از جنسیت والد مذکر است.

جدول ۹: میزان تأکید بر جنسیت والدین در متن، تصاویر و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها

مؤلفه	مذکر		مؤنث		نسبت تصویرها		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	مذکر	مؤنث	
جنسیت والدین در متن	۷	۴۳/۷۵	۹	۵۶/۲۵	۷	۴۳/۷۵	۱۶
جنسیت والدین در تصاویر	۲	۲۵	۶	۷۵	۲	۲۵	۸
جنسیت والدین در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها	۱	۲۵	۳	۷۵	۱	۲۵	۴
جنسیت والدین در تصاویر پرسش‌ها، فعالیت‌ها ...	-	-	-	-	-	-	-

سؤال سوم پژوهش: نحوه انعکاس جنسیت خویشاوندان در متن، تصویرها و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

نتایج جدول (۱۰) نشان می‌دهد که در متن کتاب درسی مطالعات اجتماعی تنها در ۴ مورد به خویشاوندان آن هم به صورت خویشاوند مذکر (برادر) اشاره شده است. در تصاویر کتاب درسی مطالعات اجتماعی نیز به هیچ یک از

خویشاوندان اشاره نشده است و در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی بیشترین تأکید بر خویشاوندان مذکر بوده و در بین خویشاوندان مذکر، برادر با ۶ جمله بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. همچنین در تصاویر مربوط به پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب درسی مطالعات به هیچ یک از خویشاوندان اشاره نشده است.

جدول ۱۰: میزان تأکید بر جنسیت خویشاوندان در متن کتاب

مؤلفه	مذکر										مؤنث				نسبت تصویرها	
	پدربزرگ	عمو	برادر	سایر	مادربزرگ	عمه	خواهر	سایر	مذکر	مؤنث	مذکر	مؤنث	نسبت تصویرها	مؤنث	مذکر	مؤنث
جنسیت خویشاوندان در متن	-	-	۴	۱۰	-	-	-	-	-	-	۴	۱۰	-	-	-	-
جنسیت خویشاوندان در تصاویر	۱	-	۶	۵۴	۱	-	۱	۰/۹	-	-	-	-	۹	-	۸۱	۱/۱۸
متن پرسش‌ها، ..	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
جنسیت خویشاوندان در تصاویر پرسش‌ها، ..	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

(ت: تعداد و د: درصد)

سؤال چهارم پژوهش: نحوه انعکاس نقش‌های شغلی در متن، تصویرها و پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

نتایج جدول (۱۱) نشان می‌دهد که در متن کتاب درسی مطالعات اجتماعی به ۲۸۷ مورد نقش شغلی اشاره شده است که ۳۳ مورد آن با تأکید بر جنسیت مذکر بوده و جنسیت مؤنث از این تأکیدات شغلی بهره نداشته است و مابقی آن بدون تأکید بر جنسیت خاصی بوده است. از ۴۱۰ تصویر در تأکید نقش‌های شغلی نیز ۳۹۳ مورد به جنسیت مذکر و ۱۷ مورد به جنسیت مؤنث اشاره داشتند. در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها نیز ۱۱۹ مورد به نقش‌های شغلی اشاره شده است که ۲۱ مورد آن اختصاص به جنسیت مذکر داشته و به جنسیت مؤنث اشاره‌ای نشده است و مابقی آن یعنی ۹۸ مورد بدون تأکید بر جنسیت خاصی بوده است. در تصاویر مربوط به پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها نیز در کل ۵۰ تصویر به نقش‌های شغلی اشاره داشت که ۴۷ تصویر اختصاص به جنسیت مذکر و ۳ تصویر مربوط به جنسیت مؤنث بوده است.

جدول ۱۱: میزان تأکید بر نقش‌های شغلی بر حسب جنسیت

مؤلفه	جنسیت	جمع

	مذکر		مؤنث		بدون تأکید	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
نقش‌های شغلی در متون	۳۳	۱۱/۵۰	-	-	۲۵۴	۸۹/۵۰
نقش‌های شغلی در تصاویر	۳۹۳	۹۵/۸۵	۱۷	۴/۱۵	-	-
نقش‌های شغلی در متن پرسش‌ها	۲۱	۱۷/۶۴	-	-	۹۸	۸۲/۳۵
تصاویر نقش‌های شغلی در پرسش‌ها...	۴۷	۹۴	۳	۶	-	-

بحث و نتیجه‌گیری

کتاب‌های درسی مدرسه علاقه‌ای فراتر از تمایلات سطحی ایجاد می‌کنند و بیشتر از طریق محتوای آن‌ها و بالاتر از همه از طریق هدف این محتوا دانش آموزان را برانگیخته می‌کنند. کتاب‌های درسی، منابع اطلاعاتی، سازمان دهندگان ممتاز وضعیت دانش و یادگیری، سرمایه فرهنگی یک جامعه بوده و به صراحت نه تنها درک تاریخ و جهان‌بینی را بلکه مدل‌هایی از رفتارهای اجتماعی و هنجارها را نیز منتقل می‌کنند. بنابراین تدوین یک کتاب درسی به معنای انتخاب ارزش‌ها، هنجارها و بازنمایی‌هایی است که امید به تضمین انسجام اجتماعی و روابط هماهنگ بین مردم و مؤسسات مبتنی بر آن است. کتاب‌های درسی مدرسه ادبیاتی را تشکیل می‌دهند که پیوسته پر از نیت عمدی و تعهد است (USAID, 2017). در این خصوص Kereszty (2009) اظهار می‌دارد: «کتاب‌های درسی بیانگر زندگی روزمره کودکان هستند. آن‌ها انواع هویت‌ها، علایق، نگرش‌ها و تجربیات را ارائه می‌کنند که موقعیت کودکان را تعیین می‌کنند ... زیرا حاوی دانش و مهارت‌های واقعی هستند که قرار است کودکان به دست آورند، که به شدت بر دیدگاه آن‌ها از زندگی، اجتماعی شدن، جنسیتی‌شان و همچنین بازتولید نابرابری‌ها و کلیشه‌های جنسیتی در جامعه تأثیر می‌گذارد (ص. ۳).

بازنمایی‌ها و بازتولید نقش‌های جنسیتی نیز به شکل‌های مختلف در کتاب‌های درسی تعبیه و از طریق عبور از میان تصاویر و متن یک سیستم از بازتولید را تشکیل و ارائه می‌دهند. علاوه بر این، کتاب‌های درسی به خصوص از آن جا که به صورت منبعی مرجع و موثق از دانش به کودکان ارائه می‌شود، نقش کلیدی را در شکل دادن به نگرش دانش‌آموزان درباره جهان اجتماعی و کنشگران آن بازی می‌کند و معیارهایی را برای تقلید از رفتارهای مجاز اجتماعی به دختران و پسران آموزش می‌دهد (Peterson & Lach, 1990). یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داد که در سؤال یک، از ۹۷ جمله در متن کتاب، ۶۹ جمله، از ۸۴۷ تصویر ۶۰۷ تصویر، از ۱۶۹ جمله دارای مفهوم جنسیت در پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها، ۱۱۲ جمله، از ۱۶۳ تصویر در پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها، ۷۸ مورد به بزرگسالان مذکر اختصاص یافته است. در سؤال دوم پژوهش مشخص گردید در ۱۶ جمله مربوط به والدین ۹ جمله و از ۸ تصویر ۶ مورد و نیز از ۴ جمله پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌های مربوط به والدین، ۳ مورد به مادر متعلق بوده است. در سؤال سوم پژوهش نیز مشخص گردید از ۴ مورد مربوط به خویشاوندان در متن کتاب درسی همگی به خویشاوند مذکر (برادر) و از ۹ مورد اشاره به جنسیت خویشاوندان در متن پرسش‌ها، تمرین‌ها ... ۶ مورد به خویشاوند مذکر (برادر) اختصاص داده شده است. در سؤال چهارم نیز مشخص گردید از ۲۸۷ مورد نقش شغلی ۳۳ مورد مربوط به جنسیت مذکر و هیچ موردی به جنسیت مؤنث تأکید ننموده است و مابقی آن بدون تأکید بر جنسیت خاصی بوده است و از ۴۱۰ تصویر نقش‌های شغلی ۳۹۳ مورد و در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها نیز از ۱۱۹ مورد اشاره به نقش‌های شغلی ۲۱ مورد آن اختصاص به جنسیت مذکر داشته و به جنسیت مؤنث اشاره‌ای نشده است و مابقی بدون تأکید بر جنسیت خاصی بوده است. در تصاویر مربوط به پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها نیز از ۵۰ تصویر نقش‌های شغلی ۴۷ تصویر اختصاص به جنسیت مذکر و ۳ تصویر مربوط به جنسیت مؤنث بوده است. در نتیجه‌گیری کلی از این پژوهش می‌توان گفت در هر چهار سؤال پژوهش، یعنی در بررسی انعکاس جنسیت مذکر و مؤنث، والدین، خویشاوندان و نقش‌های شغلی در محتوا، آشکارا برتری از آن جنسیت مذکر است و تنها در سؤال دوم پژوهش در قسمت جنسیت والدین در تصاویر و در متن پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها،

برتری اندکی از آن والد مؤنث (مادر) مشاهده شد. کلیت این نتایج با نتایج مطالعاتی از قبیل (Astrid et al (2024)، (Nandi et al (2024)، (Alexopoulos et al (2022)، (Akay Şahin & AÇlkalın (2021)، (Wang (2019)، (2017) Sedaghat & Hosseini Nasab (1994)، (Shahbazi (1994)، (Ezazi (1999)، (Java & Parcon (2016)، (USAID (1995)، (Zahed (1999)، (Birjandi Shahri (1999) و (Hejazi (2006) همسو است.

با وجود تفاوت‌ها در جنس و جنسیت مردان و زنان، نقش مرد و زن یکپارچه است و یکدیگر را کامل می‌کنند (Barton & Lydia, 2012). از این رو توجه یکسان و یا حداقل برابر و مشابه به هر دو در کتاب‌های درسی و به ویژه در کتاب مطالعات اجتماعی می‌تواند زمینه مناسب و بهینه‌تری را برای بازتولید شایسته برای دانش آموزان سال‌های آخر دوره ابتدایی که در حال شکل‌یابی و تکوین هویتی هستند فراهم نماید. شاید بتوان در خصوص برتری مذکور، به استناد اظهارات (Wienclaw 17: 2011) نخست به اهمیت شبکه خویشاوندی و موضوع ردیابی نسب از طرف پدر خانواده به ویژه در جوامع با سنت‌های دیرین اشاره نمود. هر چند در برخی از جوامع گذشته و کنونی این موضوع با عنوان مدرسالاری در مقابل مردسالاری، مطرح است ولی عمده تأثیرگذاری بر این برتری، نگاه تثبیت شده مردسالاری و ریاست مرد بر خانواده مطابق با قوانین و عرف جامعه ما می‌تواند باشد.

البته با عنایت به قبول این نگاه در جامعه و بالطبع تأثیرگذاری عمیق آن بر بازتولید نقش‌های جنسیتی در کنار مسئولیت تأمین معاش خانواده از سوی مردان (Abbasi Shavazi & Askari Nadushan, 2005) با در نظر گرفتن تغییرات مثبت و سازنده در جامعه امروزی کشور و به ویژه تحصیل بسیاری از دختران و زنان در سطوح مختلف آموزش عالی و تغییر ساختار جنسیتی مشاغل در جامعه و نیازمندی جامعه به توسعه اقتصادی و اجتماعی بیشتر از قبل فعالیت‌های مفید اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی زنان، انتظار می‌رود که در محتوای کتاب درسی نقش‌های شغلی بیشتری از زنان مشاهده نمود. همچنین با تأکید بیشتر و پررنگ‌تر از نقش مهم و جایگاه والای مادر در نهاد خانواده‌های ایرانی در کتاب درسی ضمن این که می‌توان بنیاد خانواده و تأثیرات مادران را در رشد و پرورش بهینه کودکان افزایش داده همچنین می‌توان به نوعی با الگو قراردادن مناسب زن ایرانی - اسلامی در کتاب‌های درسی زمینه پرورش مادران فرهیخته آینده این مرز و بوم را به ایجاد نمود. در نتیجه‌گیری کلی بایستی گفت که با توجه به شیوه ارائه و انعکاس مفاهیم و مضامین مربوط به جنسیت و نقش‌ها جنسیتی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم دوره ابتدایی، اصل هفتم برنامه درسی ملی در خصوص «توجه به تفاوت‌ها» در این کتاب درسی رعایت نگردیده است.

- در راستای نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود با توجه به این که بخش اعظمی از محتوای کتاب مطالعات اجتماعی بنا به نوع این دانش، از متن و تصویر تشکیل گردیده است، لذا موقعیت و شرایط مناسبی را برای مؤلفان به منظور رعایت تساوی در توجه هر دو جنسیت را دارد و می‌توان در زمان بازنگری و تغییر این برنامه درسی از این امکان بهره گرفت.

- همچنین با توجه به ضرورت توجه به ساختار خانواده و تشویق به گریز از «خانواده‌های تک‌فرزند»، برنامه‌ریزان درسی می‌توانند از محتوای این کتاب برای توسعه ساختار خانوادگی وسیع، متشکل از عناصری از جنسیت زنانه همچون مادر بزرگ، مادر، خواهر، عمه و خاله بیشتر و بهتر استفاده نمایند.

- همچنین با توجه به تنوع رشته‌های دانشگاهی که زنان جامعه در آنان فارغ‌التحصیل می‌شوند و نیز وجود عینی مشاغلی که در گذشته مردان آنان را انجام می‌داند و هم اکنون با تخصص علمی و پذیرش عرفی جامعه از سوی زنان نیز انجام می‌شود، می‌توان در محتوای این کتاب گنجانده و به تساوی جنسیت از منظر نقش‌های شغلی نیز افزود.

مشارکت نویسندگان

مقاله حاضر نتیجه پژوهش مشارکتی نویسندگان مذکور در فایل مقاله است.

تشکر و قدردانی

تعارض منافع

«هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

References

- Abbasi Shavazi, M., & Askari Nadushan, A. (2005). Infertility Reduction and Family Change in Iran: A Case Study in Yazd Province. *Quarterly Journal of Social Sciences*, No. 25: 25-75. [In Persian].
- Adler, P.A., Kless, S.J. & Adler, P. (1992). Socialization to Gender Roles: Popularity among Elementary School Boys and Girls. *Sociology of Education*, 65(3):169-187.
- Akay Şahin, M. & AÇİkalın, M. (2021). Gender Representation in Elementary and Middle School Social Studies Textbooks in Turkey. *Journal of International Women's Studies*, 22(1), 417-445. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol22/iss1/25>
- Alexopoulos, C., Stamou, A. G., & Papadopoulou, P. (2022). Gender representations in the Greek primary school language textbooks: Synthesizing content with critical discourse analysis. *International Journal on Social and Education Sciences (IJonSES)*, 4(2), 257-274. <https://doi.org/10.46328/ijonSES.317>
- Astrid M. C. Jehle; Marleen G. Groeneveld; Tessa M. van de Rozenberg; Judi Mesman (2024). The hidden lessons in textbooks: Gender representation and stereotypes in European mathematics and language books. *European Journal of Education*, Wiley 59(1).PP: 1-19. DOI:10.1111/ejed.12716
- Arizi, S., H., R., & Abedi, A. (2003). Content Analysis of Elementary School Textbooks in Terms of Achievement Motivation Structure. *Journal of Educational Innovations*, 2(5), 54-29. [In Persian].
- Barton, A., & Lydia N., S. (2012) "The Representation of Gender in English Textbooks in Uganda." *Pedagogy, Culture & Society* 20.2: 173-90. Web.
- Birjandi Shahri, S. (1999). *Content analysis of third grade textbooks in terms of gender*. Master's thesis, Allameh Tabatabaei University, Tehran. [In Persian].
- Brint, S., Contreras, M.F. & Matthews, M. T. (2001). Socialization Messages in Primary Schools: An Organizational Analysis. *Sociology of Education*, 74(3): 157-180.
- Bruegilles, C. & Cromer, S. (2009). Analysing gender representations in school textbooks. Centre de Recherche Populations et Sociétés (CERPOS).
- Coates, J.(1993). *Women, Men, and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language*. London: Longman.
- Evans, L., & Davies, K. (2000). No Sissy Boys Here: A Content Analysis of the Representation of Masculinity in Elementary School Reading Textbook. *Sex Roles*, 42(3/4): 255-270.
- Ezazi, S. (1999). The Conflict Between Education and Society (Review of the First Persian Book). *Quarterly Journal of Social Sciences*, Volume 1, Fall and Winter. [In Persian].
- Gooden, A., Gooden, M. (2001). Gender Representation in Notable Childrens Picture Book: 1995-1999. *Sex Roles*, 45(1/2): 89-101.
- Hajilo, H. A. (2004). "Introduction to qualitative data analysis methods with emphasis on content analysis method." *Information, Educational and Research Quarterly*, Fall and Winter.

- Hejazi, E. (2006). Improving the image of women in elementary school textbooks: A path towards achieving equal opportunities. *Quarterly Journal of Education and Training*, (3, No. 87): 121-145. [In Persian].
- Higgins, P.H., & Shoar_Ghaffari, P. (1991). Sex-Role Socialization in Iranian Textbooks. *NWSA Journal* 3(2): 213-232.
- Hosseini Nasab, Davoud. (1994). *Content analysis of Persian and mathematics textbooks for elementary school*. Research report of the East Azerbaijan Province Education Research Council. [In Persian].
- Hubbard, R. (1996) "Gender and Genitals." *Science Wars* 46/47 157-65.
- Imani, Mohsen., Mozaffar, Mohammad. (2004). Content Analysis of the Book of Heavenly Gifts and the Workbook for the Second Grade of Elementary School, Published in 2002, Compared to Religious Education, Published in 2001. *Quarterly Journal of Educational Innovations*, 3(7): 115-142. [In Persian]
- Kereszty, O. (2009). Gender in Textbooks. *Practice and Theory in Systems of Education*, 4 (2), 1-7. Retrieved at <http://unesco.org.pk/education/>.
- Kretchmar, J. (2011). Gender Socialization. *Sociology Reference Guide: Gender Roles & Equality*.
- Java, J. R. B., & Parcon, C. R. F. (2016). Gendered Illustrations in Philippine Textbooks. *Asia Pacific Higher Education Research Journal (APHERJ)*, 3(1). <https://doi.org/10.56278/apherj.v3i1.204>
- Lahire B. (2001). "Héritages sexués : incorporation des habitudes et des croyances" in Blöss T., *La dialectique des rapports hommes-femmes*. Paris, PUF, coll. Sociologie d'aujourd'hui.
- Law, K..W.K., & Chan, A.H.N. (2004). Gender Role Stereotyping in HongKongs Primary School Chinese Language Subject Textbooks. *AJWS* 10(1): 49-69.
- Lindsey, L., L.(2015). *Gender roles: a sociological perspective*. Sixth edition. Boston: Pearson.
- Mills, S, & Mullany, L.(2011) *Language, Gender and Feminism: Theory, Methodology and Practice*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2011. Print.
- Ministry of Education (2012). National Curriculum of the Islamic Republic of Iran. [In Persian].
- Nandi, A., Hader, T., & Das, T. (2024). Gender Representation in English Language Textbooks of Primary Education. *Journal of English As A Foreign Language Teaching and Research*, 4(2), 61–76. <https://doi.org/10.31098/jefltr.v4i2.2592>
- Peterson, S.B., & Lach, M.A. (1990). Gender stereotypes in childrens books: Their prevalence and influence on cognitive and affective development. *Gender and Education*, 2:185-197.
- Sadeghi Fasaee, Soheila., Karimi, Shiva. (2005). Gender Stereotypes in Iranian Television Series. *Women's Research*, No. 13: 59-89. [In Persian].
- Sedaghat, Saeed., Zahed, Zahra. (1995). Gender Roles in Elementary School Textbook Illustrations. *Farzaneh Magazine*, No. 5. [In Persian].
- Shahbazi, Vahid. (1994). *A study of the content of social and Persian textbooks for elementary school*. Master's thesis, University of Educational Sciences, Teacher Training University. [In Persian].
- Sheikhavandi, D. (2006). "Reflection of gender identities in social studies textbooks for primary and secondary education." *Quarterly Journal of Education and Training*, (3, No. 87): 120-93. [In Persian].
- USAID.(2017) .Gender Role Assessment in School Textbooks, A Case for Content, Context and Environment Review. Report of the American People through the USAID Takamol Program implemented by IREX.
- Wang, Y.(2019). The Reinforcement and Reproduction of Gender Stereotypes in High Schools in Mainland China. PHD Thesis, Department of Sociology, Social Policy and Criminology University of Liverpool brought.